

Driftsformer og skjøtsel i utvikling av landbrukets kulturlandskap Landskapspleie med beitedyr

Line Rosef, Planteforsk Kvithamar forskingssenter

E-post: line.rosef@planteforsk.no

Sammenheng

Det biologiske mangfoldet økte svakt etter fire år med beite, men svært få av artene som økte i mengde var arter som indikerte ingen bruk av gjødsel og sen slått og/eller beite. Dette tyder på at det er vanskelig å restaurere denne type artsfattig eng, og å øke det biologiske mangfoldet, i hvert fall på kort sikt. Det er derfor viktig å bevare de få intakte artsrike engene som fortsatt finnes. Uansett kan bruk av beitedyr holde kulturlandskapet åpent og bidra til effektiv skjøtsel av større arealer. På lang sikt kan kanskje beitedrift øke det biologiske mangfoldet.

Innledning

På grunn av de store endringene i landskapet de siste tiårene ble prosjektet "Landskapspleie med beitedyr" startet våren 1999 og avsluttet i 2004. Prosjektets hovedmål var å få økt kunnskap om hvordan sau- og storfebeiting påvirker utviklingen av uønsket gjengroing i kulturlandskapet og det biologiske mangfoldet.

Fig. 1. Jordbruket i Norge er i forandring. De mest produktive områdene slås sammen, kantsoner fjernes samtidig som tungdrevne og ulønnsomme arealer blir liggende brakk. De brakklagte områdene gror raskt igjen og landskapet endrer karakter.
Foto: L. Rosef

Metode

Åtte sølvbunkedominerte og artsfattige enger i Orkdal, Sør-Trøndelag og i Gaular, Sogn og Fjordane ble undersøkt. I hvert område var det fire beitefelt, et kontinuerlig- og et skiftebeite for sau og et kontinuerlig- og et skiftebeite for storfe. Innenfor hvert felt ble det lagt ut fastruter hvor den botaniske sammensetningen blir fulgt hver vår (før beitestart i mai) og høst (etter beiteslutt i september) fra 1999 til 2002. Noen av disse rutene var kontrollruter (ikke beitet) og noen var eksperimenteruter (beitet). Effekten av ulike beitestrategier og effekten av sau og storfe på vegetasjonen kunne da sammenliknes.

Fig. 2. Det var et mål å finne ut hvordan sau- og storfebeiting påvirket utviklingen av uønsket gjengroing i kulturlandskapet og det biologiske mangfoldet.
Foto: L. Rosef

Fig. 3. Områdene ble botanisert hver vår før beiteslipp og hver høst etter at dyrene var tatt inn fra beitet. Kontrollbur i bakgrunnen.
Foto: L. Rosef

Frøbanken ble undersøkt ved at jordprøver ble samlet inn og satt til spiring i veksthus for å dokumentere hvilke arter som fantes i områdene. I hver kontrollrute ble det også klippet tilvekstprøver, disse ble tørket og veid og ble brukt til å utforme en modell for tørrstoffproduksjonen på områdene.

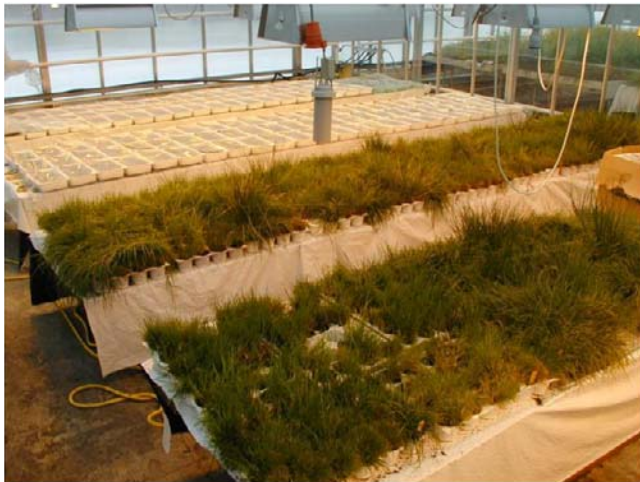

Fig 4. Frøbanken i områdene ble undersøkt ved hjelp av veksthusforsøk.
Foto: L. Rosef

Resultater

Forsøksområdene ble mer åpne, dødgresset forsvant og vegetasjonsdekket ble holdt nede. En del trær ble ringbarket og døde, og noen trær ble oppstammet slik at mer lys kom ned til bakken. Områdene ble tidligere grønne om våren og holdt seg grønne lenger utover høsten i forhold til områder som var ute av drift. Det var ingen tydelige forandringer i vegetasjonssammensetningen som helhet etter fire år med beite, men enkelte arter øket eller minket i mengde etter at de ble beitet.

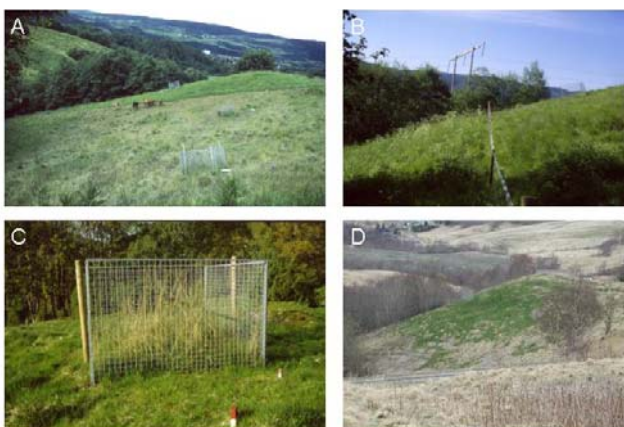

Fig 5. Det var tydelige forskjeller mellom beitede og ikke beitede områder. A) Storfebeitet, B) Sauebeitet, C) Kontrollbur (ikke beitet), D) De beitede områdene ble grønnere tidligere om våren enn ikke beitede områder.
Foto: L. Rosef

Fig 6. Gråor ble beitet (A), og både bark og lauv ble spist (B) og noen trær døde (C).
Foto: L. Rosef

Frøbankstudiet viste at svært få arter som indikerer ingen bruk av gjødsel og sen slått og/eller beite fantes i frøbanken, og de få som fantes har trolig kommet fra omkringliggende områder etter at driften opphørte. I områder med mye tråkk, får sølvbunke mange muligheter til å spire og kan i noen tilfeller øke i mengde. Kontinuerlig sauebeite syntes å være den mest effektive måten å kontrollere veksten av sølvbunke på. Det var store forskjeller i produksjonen gjennom sesongen og mellom år. Den store forskjellen i produksjon førte også til at det var store variasjoner i hvor mange dyr et område kunne livnære til en hver tid.

Konklusjon

Det var en svak økning i biologisk mangfold etter fire år med beite i forsøksområdene, men svært få av artene som økte i mengde var karakteristiske kulturmarksarter. Dette tyder på at det er vanskelig å restaurere denne type artsfattig eng, og å øke det biologiske mangfoldet, i hvert fall på kort sikt. Det viser hvor viktig det er å bevare de få intakte artsrike engene som fortsatt finnes. Uansett kan bruk av beitedyr holde kulturlandskapet åpent og bidra til effektiv skjøtsel av større arealer. På lang sikt kan kanskje beitedrift øke det biologiske mangfoldet.

Referanse:

Rosef, L. 2004. Restoration of species-poor grasslands - effects of different grazing regimes upon biodiversity and landscape diversity. Dr. scient. thesis. Grønn Kunnskap 8(8): 1-43.

Ansvarlig redaktør:
Forskningsdirektør Arne Stensvand

Fagredaktør for denne utgaven:
Forskningsjef Olav Arne Bævre